

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI LATVIJĀ

Marija Golubeva, Marta Rikša

2015.gada novembris

Ievads: Latvijas patvēruma došanas politikas pieredze

Vēl nesen Latvijas patvēruma došanas politika, lai gan daudz stingrāka nekā lielākā daļā citu ES valstu, bija ārpus publisko diskusiju loka, jo ļoti mazs cilvēku skaits no tā sauktajām trešajām valstīm – valstīm ārpus ES – pieteicās uz patvērumu Latvijā. Patvēruma meklētāju skaits Latvijā ir pieaudzis pēdējos gados, taču kopējais patvēruma meklētāju pieteikumu skaits vēl joprojām ir ļoti zems, līdzīgā līmenī kā Slovēnijā un nedaudz virs Igaunijas līmeņa. Starp 2011.gada sākumu un 2015.gada oktobri 1259 personas pieteicās uz patvērumu Latvijā, kas sastāda 343% pieaugumu, salīdzinot ar periodu starp 1998. un 2010.gadu (kad tika saņemti 367 pieteikumi). Skatoties uz bēgļa statusa piešķiršanu, starp 2010. un 2014.gadu tikai 43 personām tika piešķirts bēgļa statuss un 98 personām alternatīvais statuss. Šajā periodā pozitīvas atbildes bēgļa statusa pieņemšanai saņemtas 12.4% gadījumu (2014.gadā tās saņemtas nedaudz biežāk – 26% gadījumu). Salīdzinājumam 2014.gadā Beļģija piešķīra bēgļa statusu 39% gadījumu, Dānija – 68% un Igaunija – 36%.

Ņemot vērā šos skaitļus, nevarētu teikt, ka Laimdotas Straujumas valdības deklarācija (2014.gadā), kas apsolīja stingrāku patvēruma piešķiršanas un migrācijas politiku, ieviesa ko jaunu Latvijas patvēruma piešķiršanas sistēmā. Pirms Eiropas Komisija sāka virzīt plānu par bēgļu pārvietošanu no Itālijas un Grieķijas uz citām ES valstīm un pirms tika pieņemts darba plāns patvēruma meklētāju uzņemšanai, politiskais konsenss Latvijā saglabājās par labu ļoti stingrai politikai, kuras ietvaros patvērumu tiktu piešķirts tikai īpašos apstākļos.

Darba plāns starptautisku patvērumu meklējošo personu uzņemšanai – nacionālais dokuments, kas iekļaujas ES bēgļu plānā – apskata lielāko daļu no jaunās procedūras bēgļu pārvietošanai no Itālijas un Grieķijas. Tā ieviešana varētu ietekmēt dažus patvēruma došanas procesus un šobrīd Latvijā dzīvojošos patvēruma meklētājus, taču tā mērķa grupa ir bēgļi, kas vēl nav ieradušies valstī.

Neskatoties uz to, publiskās debates bieži vien iekļauj izteikumus par visiem patvēruma meklētājiem kā neizglītotiem, vienaldzīgiem vai naidīgi noskaņotiem pret cilvēktiesībām, un ieinteresētiem dzīvē, kuru atbalsta uzņemošās valsts sociālo pabalstu sistēma. Lai arī mēs nevaram veikt analīzi par patvēruma meklētājiem, kurus Latvija plāno uzņemt 2016.gadā, šobrīd Latvijā esošo patvēruma meklētāju situācijas un profilu īsa analīze var dot kaut nelielu pamatinformāciju, lai nacionālās varas iestādes un sabiedrība varētu veidot zināšanās balstītus lēmumus. Šis informatīvais apkopojums varētu arī interesēt Eiropas un starptautiskos partnerus, kas seko Latvijas patvēruma došanas politikai un praksei, ņemot vērā to, ka migrācijas politikā pēc definīcijas ir nepieciešama starptautiska sadarbība.

© Marija Golubeva, Marta Rikša © Domnīca PROVIDUS

Publikāciju finansiāli atbalsta Eiropas Savienības programma "Eiropa pilsoņiem". Atbildība par publikācijas saturu ir biedrībai "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS".

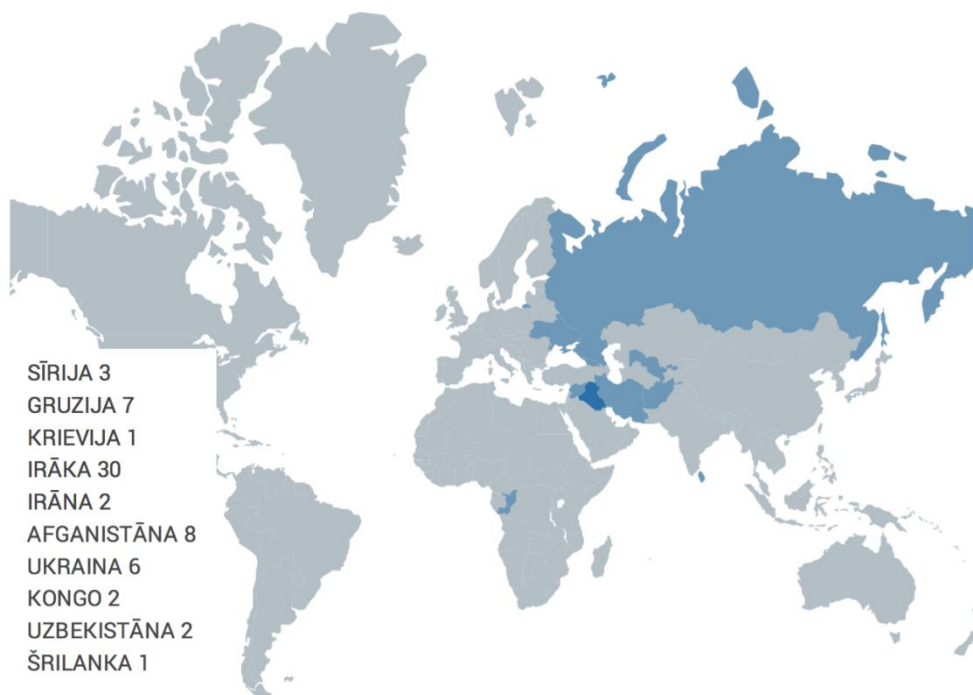
Ieskats patvēruma meklētāju pieredzē Latvijā

Lai varētu izveidotu detalizētu profilu par tiem patvēruma meklētājiem, kas vēl šobrīd gaida atbildi no Latvijas varas iestādēm, kā arī lai izvērtētu galvenos izaicinājumus patvēruma sniegšanas sākuma fāzēs, PROVIDUS 2015.gada oktobrī un novembrī intervēja 21 patvēruma meklētāju Mucenieku patvēruma meklētāju un bēgļu centrā. Šis informatīvais apkopojums ir balstīts šajās intervijās, kā arī Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sniegtajos datos.

Šobrīd Muceniekos dzīvo 95 patvēruma meklētāju. No tiem, lielāka daļa nāk no Irākas (51 persona jeb 54.7%). Salīdzinoši mazs skaits (17%) nāk no bijušajām Padomju Savienības valstīm, un no Sīrijas ieradušos patvēruma meklētāju skaits ir pavisam mazs (3 personas). Apmēram 35% no patvēruma meklētājiem ir sievietes. Lai gan lielākā daļa vēl gaida atbildi no nacionālajām varas

iestādēm par status piešķiršanu, Muceniekos ir arī 10 personas, kas jau ieguvušas bēgļu statusu, bet vēl joprojām turpina uzturēties Mucenieku centrā (5 no tām ir no Irākas).

Valstis, no kurām ieradušies patvēruma meklētāji

Kā tiek uzņemti patvēruma meklētāji?

Lai izvērtētu uzņemšanu no Latvijas varas iestāžu puses un patvēruma došanas procedūru, PROVIDUS jautāja intervētajiem patvēruma meklētājiem, lai tie izvērtē savu kopējo pieredzi ar patvēruma pieprasīšanu Latvijā, iekļaujot uzņemšanu un komunikāciju, kuru nodrošina Pilsonības un migrāciju lietu pārvalde. Mēs viņiem jautājām arī par dzīvošanas apstākļiem Mucenieku centrā un pakalpojumiem, kas ir pieejami viņiem kā patvēruma meklētājiem Latvijā. Divas trešdaļas no 21 aptaujātā patvēruma meklētāja savu līdzšinējo pieredzi Latvijā vērtēja kā “labu” vai “daļēji labu”, kamēr mazākā daļa (5 personas) izteicās, ka tā ir bijusi “slikta” vai “daļēji slikta” pieredze.

Patvēruma meklētāju vērtējums par uzņemšanu Latvijā

Dažiem patvēruma meklētājiem bija negatīva pieredze, kas saistīta ar aizturēšanu. Tomēr neviena no intervētajām personām nenorādīja uz konkrētām iezīmēm juridiskā patvēruma došanas procedūrā. Šādas atbildes var izskaidrot gan ar to, ka nav konkrētu vai ievērojamo trūkumu, uz kuriem norādīt, gan arī ar to, ka patvēruma meklētāji ar savām atbildēm nevēlētos apdraudēt savas iespējas iegūt bēgļa statusu, nonākot domstarpībās ar Latvijas patvēruma došanas sistēmu.

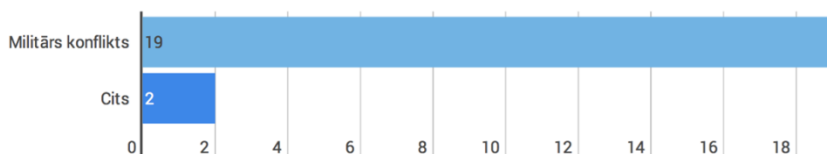
Tie, kur savu pieredzi raksturoja negatīvi, minēja sekojošos iemeslus:

- ļoti ierobežota pieeja medicīniskai palīdzībai, izņemot ārkārtas gadījumos;
- Muceniekos ir ierobežota pieeja internetam (nav bezvadu interneta savienojuma).

Kādēļ viņi meklē patvērumu?

Absolūtais vairākums no aptaujātajiem patvēruma meklētājiem kā iemeslu savas valsts vai iepriekšējās uzturēšanās valsts atstāšanai minēja militāru konfliktu. Šo kā iemeslu minēja visi Irākas, Sīrijas un Afganistānas valstspiederīgie, neatkarīgi no tā, kurā valstī viņi bija uzturējušies iepriekš (piemēram, daži ES ieradās pēc dzīvošanas Krievijā).

Iemesls, kādēļ pameta savu valsti

Individuāli Irākas, Sīrijas un Afganistānas patvēruma meklētāji stāsti apstiprina to, ka karš un terorisms šajās valstīs ir galvenie iemesli, kas liek cilvēkiem meklēt patvērumu.

Nestabilā situācijā, kādā atrodas Kurdu un kristiešu minoritātes Irākā ir likusi dažiem meklēt patvērumu pat divas reizes savā dzīvē:

“Vispirms no Irākas mēs aizbēgām kara laikā [2003. gadā]. Mēs devāmies uz Vāciju, kur mēs vairākus gadus palikām patvēruma meklētāju centrā. Mana sieva iemācījās runāt vāciski. Es arī iemācījos nedaudz runāt vāciski, kā arī no citiem patvēruma meklētājiem centrā iemācījos nedaudz krievu valodu. Vēlāk, kad Vācija nolēma, ka Irākā atgriezties ir droši, mūs nosūtīja atpakaļ. Tagad nolēmām atkal doties prom no Irākas Islāma valsts dēļ, jo mana sieva ir kristiete un mēs baidāmies no [mūsu bērnu] nolaupīšanas. Es nevaru dzīvot visu laiku domājot par to, vai mūsu bērni mājās ir drošībā vai nē.”

Patvēruma meklētājs, Irāka

Vairākos gadījumos šo trīs valstu valstspiederīgie meklēja patvērumu jau dzīvojot ārzemēs (piemēram, Krievijā vai Uzbekistānā), kad viņiem draudēja ar deportāciju uz sākotnējo valsti izbeigušos pasu vai uzturēšanās atļauju dēļ, piemēram:

“Es studēju Sanktpēterburgā. Manai Sīrijas pasei izbeidzās derīguma termiņš, un Sīrijas konsulāts Krievijā pieprasīja, lai es atgrieztos Sīrijā, lai atjaunotu pasi. Es zināju, ka Sīrijā mani iesauktu armijā, lai cīnītos pilsoņu karā. Es izbēgu no Krievijas kopā ar dažiem citiem. Mums bija pavadonis. Mēs šķērsojām Latvijas un pēc tam Igaunijas robežu ar kājām, ar mērķi nonākt Zviedrijā ar prāmi. Mums apcietināja un aizveda atpakaļ uz Latviju, kur mēs pirmo reizi šķērsojām ES robežu.”

Patvēruma meklētājs, Sīrija

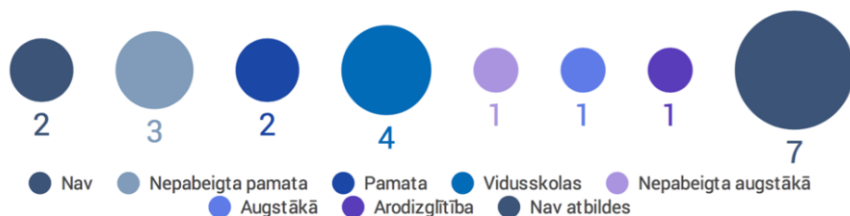
Intervijas liek domāt, ka lielākā daļa patvēruma meklētāju sākotnēji neplānoja prasīt patvērumu tieši Latvijā, bet tā izrādījās pirmā ES valsts, kuras robežu viņi šķērsoja. Cilvēku tirdzniecība un nelegāla pārvadāšana bieži parādās stāstos par ES robežas šķērsošanu – piemēram, šķērsojot robežu ar kājām kopā ar “pavadoni”, vai arī ierodoties ar lidmašīnu no Turcijas ar viltotu ES pasi.

Kāds ir viņu izglītības līmenis un profesionālā pieredze?

Patvēruma meklētāju izglītības līmenis un profesionālā pieredze ir dažāda. Lielākajai daļai pilngadību sasniegušo patvēruma meklētāju no Irākas un diviem no Sīrijas ir vismaz skolas izglītība, kamēr dažiem ir tehniska, profesionāla vai augstākā izglītība. Kopējais skats neapstiprina mītu par “neizglītotajiem” un “nekvalificētajiem”

migrantiem, kas bieži tiek atkārtots medijos vai publiskās debatēs.

Izglītība

Profesijas

Patvēruma meklētāju profesionālā pieredze arī ir dažāda, iekļaujot vairākus tehniskus profesionāļus un pakalpojumu nozares pārstāvjus, kvalificētus un mazkvalificētus strādniekus un vienu policistu. Lielākā daļa patvēruma meklētāju saka - kamēr būs iespējams Latvijā atrast darbu, viņi apsver palikt šeit un nedomā pārvākties uz citu valsti, ja viņiem tiks piešķirts bēgļa statuss. Tas tomēr ir atkarīgs no vairākiem faktoriem, ieskaitot to, vai pastāvēs labvēlīgi apstākļi un vai būs pieejamas darba vietas.

Secinājumi un ieteikumi

Lielākā daļa patvēruma meklētāju, kas šobrīd uzturas Latvijā, nav konkrēti izvēlējušies Latviju tās patvēruma došanas sistēmas vai citu iezīmju dēļ. Viņi apstākļu vadīti ir nonākuši situācijā, kad viņi pieteikušies uz patvērumu Latvijā kā tuvākajā drošajā valstī vai kā ES valstī, kuras robežu viņi šķērsoja kā pirmo.

Lielākā daļa šobrīd Latvijā esošo patvēruma meklētāju ir ieradušies no Irākas. Daļa Irākas un Afganistānas izcelsmes patvēruma meklētāju ir ieradušies no Krievijas bez dokumentiem, jo viņiem draudēja deportācija uz viņu izcelsmes valsti. Ņemot vērā ievērojamo Irākas, Sīrijas un Afganistānas pilsoņu skaitu Krievijā, un vēl joprojām nepilnīgi nostiprinātās ES austrumu robežas, reālistiski raugoties, ir sagaidāms, ka tieši no šīm valstīm – caur Krieviju - vēl vairāk cilvēku tuvākajā nākotnē meklēs patvērumu Latvijā, neatkarīgi no ES bēgļu pārvietošanas plāniem.

Apmēram puse no intervētajiem patvēruma meklētājiem uzskata, ka viņu pieredze Latvijā līdz šim, ieskaitot apstākļus Mucenieku centrā, ir bijusi vairāk pozitīva nekā negatīva. Tomēr ir identificējami vairāk apstākļi, kas padara dzīvošanas apstākļus patvēruma meklētājiem problemātiskus:

- nepietiekoša piekļuve medicīnas pakalpojumiem;
- nepietiekoša pieeja internetam.

Ir svarīgi ņemt vērā šos apsvērumus, kad tiks ieviests darba plāns starptautisku patvērumu meklējošu personu uzņemšanai, un veikt nepieciešamos soļus, lai nodrošinātu pieeju veselības aprūpei un izglītībai. Tāpat svarīgi, ka ir pieejama informācija, kas nepieciešama patvēruma meklētāju labklājībai, kā arī adaptācijai un integrācijai (ieskaitot tiešsaistē pieejamo informāciju).

Būtiski ir arī tas, ka Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei ir jāpapildina Mucenieku centrs ar arābu, farsī un kurdu valodas tulkiem (oficiālu tulku trūkuma dēļ patvēruma meklētāji darbojas kā tulki viens otram). Arī informatīvajiem materiāliem par patvēruma sniegšanas procedūru un migrācijas un integrācijas politiku Latvijā arī būtu jābūt pieejamiem šajās valodās.

Izmantotie avoti:

1. Ministru Kabinets (2015) [Patvēruma meklētāji Latvijā](#).
2. Eurostat (2015), [First instance decisions on \(non-EU\) asylum applications](#).
3. Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību (2014).
4. Ministru Kabinets (2015), [Apstiprina rīcības plānu patvēruma meklētāju pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā](#).
5. Infografiki veidoti lietojot Infogr.am.

Publikāciju finansiāli atbalsta Eiropas Savienības programma "Eiropa pilsoņiem. Atbildība par tā saturu ir biedrībai "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS".

